

DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA
POVJERENSTVO NAGRADE DANA HRVATSKE KNJIGE

NAGRADU »J U D I T A«
za najbolju knjigu ili studiju o hrvatskoj književnoj baštini,
posebno o humanističko-renesansnoj u 2019. godini
dobio je

MARKO SAMARDŽIJA

za knjigu
HRVATSKA LEKSIKOGRAFIJA. OD POČETAKA DO KRAJA XX. STOLJEĆA
Matica hrvatska, Zagreb, 2019.

O b r a z l o ž e n j e :

Knjiga akademika Marka Samardžije *Hrvatska leksikografija. Od početaka do kraja XX. stoljeća* pruža do sada najtemeljitiji znanstveni pregled hrvatskih leksikografa, raznih vrsta rječnika i leksikografskih radova kroz povijest (od 16. do kraja 20. st.) i time širi obzore poznavanja leksikografije, spoznaje o leksiku hrvatskog jezika i književnosti te općenito poetike, teorije književnosti i dr. Dugogodišnja Samardžijina znanstvena zaokupljenost hrvatskim jezikom u europskom kontekstu, koja se odvijala u okviru njegova sveučilišnog rada na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i u okviru Zavoda za lingvistička istraživanja HAZU, urodila je brojnim knjigama i znanstvenim radovima, a s područja proučavanja leksikografije potrebno je spomenuti i njegovo važno izdanje *Leksikona hrvatskog jezika i književnosti*, koji je sastavio u suautorstvu s Antom Selakom 2001.

U ovoj knjizi obuhvaćeni su brojni kulturni djelatnici, stručnjaci jezikoslovci i književnici koji su skupljali, metodički razvrstavali i obrađivali leksičko blago kao primjerice: Faust Vrančić, Arnold von Harff, Pietro Lupis Valentino, Ivan Pergošić, Bartol Đurđević, Bartol Kašić, Jakov Mikalja, Juraj Habelić, Ivan Tanzlingher Zanotti, Pavao Ritter Vitezović, Ardelio Della Bella, Ivan Belostenec, Franjo Sušnik, Andrija Jambrešić, Lovro Cekinić, Ivan Galjuf, Ivan Marija Matijašević, Blaž Tadijanović, Matija Antun Reljković, Marijan Lanosović, Adam Patačić, Josip Jurin, Joakim Stulli, Josip Voltić, Matija Petar Katančić, Ivan Mažuranić, Jakov Užarević, Josip Drobnić, Rudolf Frölich Veselić, Bogoslav Šulek, Dragutin Antun Parčić, Ivan Filipović, Gjuro Deželić, djelatnici na Akademijinu rječniku, Franjo Iveković, Ivan Broz, Bogoslav Šulek i dr.

Njihov rad i objavljena djela leksikografskog karaktera popraćena su Samardžijinim znanstvenim prikazom, obrazloženim komentarima i relevantnom prosudbom. Uz najznamenitije leksikografe i njihova tiskana, ali i rukopisna djela u knjizi su obrađeni i počeci enciklopedistike, enciklopedističke leksikografije, leksikografija Hrvata izvan Hrvatske te razni specijalizirani rječnici i njihovi dometi kao npr. terminološki rječnici, rječnici stranih riječi, etimološki rječnik, rječnici posuđenica, rječnici kratica, rječnik lingvističkih naziva, rječnik sinonima, razlikovni rječnik, eponimski leksikon, čestotni rječnici, rimarij, slikovni rječnici, rječnik žargona, konkordancije, rječnici leksika književnih djela, dijalektalni rječnici, rječnik novih riječi, paremiološki rječnik, frazeološki rječnici, antroponimijski rječnici, dok zasebno poglavlje tvori *Hrvatska enciklopedistika u XX. stoljeću*, u čijem pregledu je sudjelovala profesorova suradnica Ljubica Josić. U poglavlju *Zaključak* akademik Samardžija iznosi sintezu povijesno-razvojne krivulje leksikografskih dostignuća i nastojanja u hrvatskoj kulturi te ukazuje na važnost i nezaobilaznost ovog posla za područje hrvatske filologije i pisane kulture.

Smatramo da je ova knjiga posebno vrijedna jer na znanstveno iscrpan način prikazuje područje koje nas vraća izvoru – tezaursu riječi, na čijim temeljima počiva svaka umjetnost riječi. Bez poznavanja višestrukih nijansi značenja riječi, velikog sveukupnog leksičkog blaga hrvatskog jezika, a posebice povijesnog leksika iz starijih razdoblja (srednjeg vijeka, renesanse, baroka, prosvjetiteljstva, hrvatskog preporoda itd.) nije moguće razumjeti niti dokraja proučiti stariju hrvatsku književnost i njezinu književnu povijest, ali i obratno. Vrijedna književnost, pa i ona koja će tek biti stvorena, ne može nastati bez izvrsnog poznavanja leksičkog blaga jednog jezika u njegovoj višestoljetnoj povijesnoj putanji. Iako je područje proučavanja jezika i proučavanja književnosti otišlo u zasebne i raznovrsne tokove znanstvenih specijalizacija, ova knjiga još jednom posvjećuje neraskidivu vezu između književnosti i jezika te objedinjuje znanja o leksikografiji kao jednoj od okomica hrvatske pisane kulture. Pored toga ova knjiga profesora Samardžije uz znalačku valorizaciju pojedinih leksikografskih ostvarenja donosi i dobro proučen odnos i oslonjenost pojedinih rječnika na književne izvore.

Nedvojbeno, ova će knjiga biti nezaobilazna za sve studente kroatistike i kroatologije te studija komparativne književnosti, ali i dragocjeno vrelo podataka o relevantnim i korisnim leksikografskim izdanjima za književnike, prosvjetne i kulturne djelatnike i sve one koji žele unaprijediti i kultivirati svoje znanje, a posebice stvaralačku uporabu hrvatskog jezika.

Zagreb – Split, 22. travnja 2020.

dr. sc. Hrvojka Mihanović-Salopek

DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA
POVJERENSTVO NAGRADE DANA HRVATSKE KNJIGE

NAGRADU »D A V I D I A S«
za najbolju knjigu, odnosno studiju inozemnog kroatista
u 2019. godini
dobio je

LESZEK MAŁCZAK
za knjigu
OD IDEOLOŠKOGA DO SUBVERZIVNOGA PRIJEVODA:
HRVATSKO-POLJSKE KULTURNE VEZE OD 1944. DO 1989.
Alfa, Zagreb, 2019.

Obrazloženje :

Prepoznata kao doprinos hrvatskoj književnoj historiografiji, knjiga *Od ideološkoga do subverzivnoga prijevoda: Hrvatsko-poljske kulturne veze od 1944. do 1989.* profesora teorije književnosti i prevođenja na Šleskom sveučilištu u Katowicama Leszeka Małczaka bitno proširuje recepcijsko polje hrvatske književnosti. Istaknuvši svojeg autora imenom koje zavrjeđuje pozornost i naše književne zajednice, na oko 400 akribično pisanih stranica knjiga osvjetljava brojne teme u kojima se manifestiraju složeni odnosi i kulturne veze između dvaju naroda u vremenu od 1944. do 1989. godine. Mnogo kompleksnije no što se to naizgled čini, te veze i odnosi kontekstualiziraju nepoznate ili manje poznate činjenice i pokazuju kako se ispod i iza njih kriju sadržaji koji još uvijek nisu, ni u hrvatskoj, a ni u poljskoj znanosti i historiografiji, primjereno percipirani, niti su dobili relevantno (znanstveno) tumačenje.

Małczakova knjiga problematizira glavne dionice u kojima se tijekom posljednjih pola stoljeća odvijao hrvatsko-poljski kulturni i književni dijalog. U prvome dijelu autor tako izlaže povijest međusobnih veza i odnosa, u drugome razmatra pitanja međuknjiževne komunikacije s naglaskom na institucijama posredništva (izdavači, časopisi i kritike), dok je u trećemu dijelu interes usmjeren na kulturne i estetske politike u dvjema zemljama. U poglavlju *Vrijeme sukoba 1945 – 1955.* autor piše o društvenoj i kulturnoj zbilji nakon Informbiroa i o promjenama u kulturnoj politici, a osvrće se i na »propagandni rat« protiv Jugoslavije nazivane »zemljom gladnih analfabeta i uslužnih lakaja Zapada«. Zatopljenje

odnosa između dviju zemalja sadržaj je poglavlja *Normalizacija i novo otvaranje 1956-1962.*, dok je u dijelu *Decentralizacija i emancipacija nacionalnih kultura* (razdoblje od 1963. do 1973.) autor podastrto mnoštvo činjenica s utjecajem na književni i društveni život i odnose dviju kultura. Apostrofirajući uloge autorskih agencija, sajмова knjiga, posjete i razmjene pisaca, prijevode (Desnica, Špoljar, Krleža, Novak, Šoljan...), Małczak svjedoči o postupnoj emancipaciji hrvatske književnosti od jugoslavenskog okvira, čemu je posvećeno i posebno poglavlje (*Sve manje Jugoslavije, sve više Hrvatske*, od 1974. do 1989.). Na kraju knjige donesena je *bibliografija* prijevoda, zatim *izvori, opća literatura, recepcijska literatura*, popis *arhivskih i tiskanih dokumenata te sažetci i kazalo imena*).

Małczakovu knjigu, sadržajno reljefniju od našeg opisa, posreduju dvije perspektive; jedna počiva na pouzdanom, leksikografski vrijednom p/opisu veza i odnosa između dviju kultura i naroda, a druga kritički promišlja intenzitet i karakter tih odnosa i veza. Pri tome se Małczakov p/opis temelji na dostupnim izvorima, kako onima institucionalne korespodencije, tako i na mnoštvu »sekundarnih« izvora poput arhiva, pisama, dnevnika, komunikacija između pojedinaca, posjeta i razmjena i sl. Druga dimenzija knjige osvjetljava kako pojedinosti kulturne i književne prirode, tako i one iz društvenog/političkog konteksta, bez kojih je razumijevanje navedene problematike manjkavo. Odnosi se to na kritičko razmatranje složenih političkih i društvenih okolnosti u kojima se odvijao susret dviju kultura i dvaju naroda, a zadire u kompleksne političke procese kako u bivšoj Jugoslaviji (od devedesetih godina u Hrvatskoj), tako i u Poljskoj. Autor s pravom naglašava da su političke/ideološke prakse presudno utjecale na međusobne veze, što se ogleda i u uzajamnim nerazumijevanjima, isključivostima pa i površnim percepcijama i recepciji kulturnih i književnih sadržaja neovisno o žanrovskim predikacijama. Od apostrofranih sadržaja vrijedi upozoriti na interes poljske javnosti za djela Ivana Meštrovića (o kojem je vrsnu studiju/ monografiju napravio M. *Czerwiński!*), potom za Desnicu i Krležu, a kada je riječ o dramskoj/ kazališnoj lektiri, Ivo Brešan izdvojena je tema. Među istaknutim promicateljima hrvatsko-poljskog dijaloga autor govori o djelovanju Julija Benešića, podsjeća na Antologiju jugoslavenske lirike iz 1961. u kojoj su uvršteni pjesnici, među njima i hrvatski, nacionalno diferencirani, a zasluženu pozornost posvećuje A. Flakeru, rodnom Poljaku, i »zagrebačkoj stilističkoj školi« te njegovu apostrofranju hrvatske nacionalne posebnosti.

Knjiga *Od ideološkoga do subverzivnoga prijevoda: Hrvatsko-poljske kulturne veze od 1944. do 1989.* hrvatskom čitatelju pruža znanstveno relevantan uvid u komplekse navedene teme. Uz kritičko promišljanje sadržaja kulturnih praksi u navedenom razdoblju, u knjizi istaknuta imagološka perspektiva otkriva i načine na koje nas drugi doživljavaju, u ovom slučaju kako nas čitaju. To je utoliko značajnije jer *poljsko zrcalo*, da se poslužimo riječima recenzenta K. Bagića, *unekoliko drukčije reflektira hrvatske književne vrijednosti, što može biti povod za različita filološka i kulturološka istraživanja i komparacije.*

Knjiga *Od ideološkoga do subverzivnoga prijevoda: Hrvatsko-poljske kulturne veze od 1944. do 1989.* znakovitija je od tematiziranja složenih kulturnih veza dvaju naroda bliskih kultura i sličnih političkih/ideoloških (povijesnih) iskustava. U njoj se kulturni odnosi promišljaju i tumače u ozračju širih društvenih zbivanja jer su upravo kultura i književnost ona područja u kojima se možda i najdublje prelamaju najrazličitiji interesi i političke prakse. Zato je knjiga svojim sadržajima, utemeljenima na skrupulozno obrađenoj i kritički interpretiranoj građi, poticajna različitim čitanjima, kako onima kulturološkoga, tako i usko filološkoga, književno-povijesnoga i književno-znanstvenoga predznaka i sl.

Za našu (književnu) kulturu značenje ove knjige utoliko je veće jer je ono što je trebala uraditi hrvatska književna i znanstvena zajednica, ovom je knjigom – pisanom zrelo i argumentirano – uradio ovaj poljski znanstvenik. Ocjenjujući zapaženim i vrijednim njegov doprinos, kojim se svrstao u red istaknutijih inozemnih kroatista, držimo da je Leszek Małczak zadužio našu kulturu, pa ga povjerenstvo Dana hrvatske knjige, sa zahvalnošću, nagrađuje nagradom *Davidias*, vjerujući i nadajući se da slične priloge valja očekivati i ubuduće!

Zagreb – Split, 22. travnja 2020.

prof. dr. sc. Ivan Bošković

DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA
POVJERENSTVO NAGRADE DANA HRVATSKE KNJIGE

NAGRADU »S L A V I Ć«
za najbolji autorski knjigom objavljeni prvijenac
u 2019. godini
dobila je

LUIZA BOUHARAOUA
za knjigu
JESMO LI TO BILI MI
Jesenski i Turk, Zagreb, 2019.

Obrazloženje :

Knjižni prvijenac splitske prozaistice i prevoditeljice Luize Bouharaoue *Jesmo li to bili mi* na trenutke je sjetna i intimna priča o ljubavi i prijateljstvu, a na trenutke gorka i otvorena kritika suvremenog hrvatskog društva. Iako u oči možda lakše upadaju oni dijelovi knjige posvećeni potonjem, uspjeliji sloj ustvari čine raščlambe uspona i padova različitih međuljudskih odnosa i drugih životnih izazova četvero središnjih likova u knjizi, rođenih sredinom 80-ih godina 20. stoljeća u Dalmaciji, gdje se i odvija većina radnje. Knjiga se sastoji od jedanaest relativno samostalnih i naslovljenih proznih dionica pa bi se mogla čitati kao zbirka kratkih priča. No s obzirom na to da cijelu knjigu osim mediteranskog prostora i atmosfere povezuju i četiri lika, Lucija, Danijela, Dalibor (Dado) i Nino, knjigu bismo mogli promatrati i kao labavo povezani, fragmentarni roman. Spomenuti središnji likovi nalaze se na pragu tridesetih godina i mnogo toga u njihovim životima još je daleko od bilo kakve sređenosti. Sjećanja na djetinjstvo, ili bolje reći one njegove svijetle trenutke (jer bilo je i mračnih), još su uvijek svježja, ali raste i svijest kako se to vrijeme više nikada neće vratiti. Slatki okus sladoleda i slani okus s morskih plaža i ulica djetinjstva zamijenjen je gorčinom dezorijentirane sadašnjosti, koja se događa uglavnom u noćnim klubovima, jeftinim hotelima, bolnicama itd.

U knjizi se, dakle, isprepleću nostalgična sjećanja i gruba sadašnjost, ljubavni zanosi i razočaranja, nevine i zabranjene ljubavi, rastanci i (slučajni) sastanci. Pritom četvero središnjih likova osim međusobno stupa u odnose i s brojnim drugim likovima, koji se, za razliku od njih, uglavnom pojavljuju samo jedanput u knjizi, odnosno samo u pojedinim dijelovima/pričama. To pridonosi samostalnosti pro-

znih dionica, dok činjenica da većinu njih ipak nije do kraja moguće razumjeti bez konteksta cjeline ide u prilog gledanju na knjigu kao na fragmentarizirani roman. U svakom slučaju, radi se o zanimljivoj narativnoj strukturi knjige, a isto vrijedi i za strukturu većine samih poglavlja/priča. Naime, u većini njih autorica često mijenja pripovjedača i/ili pripovjednu perspektivu, odnosno ista se radnja pred čitatelja iznosi s gledišta različitih likova uključenih u nju. To na trenutke otežava (bezbrizno) praćenje slijeda događaja, ali i upozorava čitatelja da svaki događaj ima onoliko (nerijetko i suprotstavljenih) gledišta koliko je u njega uključeno aktera. Pogotovo to vrijedi za opise međuljudskih odnosa, čemu je i posvećeno najviše pažnje u knjizi. Pritom se najveći jaz u razumijevanju među likovima (pa prema tome i sagledavanje istih situacija s različitih gledišta) pojavljuje u ljubavnim, erotskim tipovima odnosa, koji su u knjizi najčešće povezani s Lucijom (njezina veza s Danijelom, Ninom i Markom), te u obiteljskim odnosima, tj. odnosima roditelja i djece (Luciju i majku napustio je otac, Dadini roditelji ne žele prihvatiti njegovu homoseksualnu orijentaciju itd.). Iako im ne uspijevaju biti nadomjestak, u pozitivnijem su tonu prikazani prijateljski odnosi, koji barem malo ublažavaju ljubavne i obiteljske traume, što je npr. vidljivo iz odnosa Lucije i Dade te Dade i Danijela, a na kraju na neki način i sve troje zajedno. U tom smislu ovo je možda ponajprije knjiga o prijateljstvu.

Dominantan sloj knjige čine, dakle, promašene ljubavi i izgubljene obitelji, ali i sklonost likova gotovo skupim nepromišljenostima. Nalazeći se, naime, *tek* na početku tridesetih godina života, likovi još uvijek nisu naučili brojne životne lekcije, pa se npr. olako upuštaju u veze preko društvenih mreža ili u preljubničke afere, gotovo riskiraju život predoziranjem opijatima, gotovo završe u zatvoru zbog izljeva ljubomore itd. No njihovoj životnoj nesređenosti i dezorijentiranosti pridonosi i društveni kontekst. Tako se autorica u knjizi dotiče i problema poslijeratnih trauma i nacionalne nesnošljivosti, predstavljenih (ponegdje i nedovoljno produbljeno) kao *nasljeđe* njihovih roditelja, ili kroz blijeda sjećanja samih likova s obzirom na to da su u vrijeme rata bili još vrlo mali. Na nekoliko mjesta pojavljuje se i problem obiteljskog nasilja, predrasuda prema seksualnim orijentacijama itd., a posebno se ističe problem prekarnosti, zbog čega likovi ne samo da žive u ekonomskoj neizvjesnosti nego to uvelike utječe i na njihov intimni, emocionalni život.

Zbog svega toga likovi se nalaze u svojevrsnom začaranom krugu, kao što rezonira Lucija vozeći se jedne kišne noći automobilom po gradu: »S druge strane stakla smjenjuju se ulice i trgovi, parkovi i stambeni blokovi koji se s nama ispiru u ovoj velikoj centrifugi, samo će oni sutra, za razliku od nas, biti svježije oprani od današnjeg dana. Mi ćemo iz ovog automobila izaći zgužvani i dezorijentirani od neprekidne vrtnje u krug.« Na Lucijino pitanje je li očekivao da će im život biti takav, Dado u posljednjem poglavlju/priči odgovora da nije mislio »da će ovako biti. Da ćemo neprekidno započinjati nešto novo. Veliko i malo. Uvijek se iznova

rastajati, tražiti nove poslove, naseljavati druge gradove, graditi nove živote«. Rekapitulirajući vlastite živote, likovi kao da se pitaju *jesmo li to doista bili mi?*

Sa svim izazovima koji se pojave pred njima likovi se u knjizi nose ponekad uspješnije, ponekad manje uspješno, i vrijednost je ove knjige upravo u tome što daje uvjerljivu sliku generacije koja u drugom desetljeću novog milenija stupa u ozbiljn(i)je životne vode. Kao što je vidljivo, muče ih neki stari, ali i neki novi problemi, čime je autorica dala i dijagnozu današnjeg vremena gledanu s pozicije najnovijih generacija. Zbog svega toga, ali i složene narativne strukture te odnjegovanog, na trenutke i pomalo liriziranog diskursa, knjiga Luize Bouharaoue *Jesmo li to bili mi* zaslužuje nagradu *Slavić*, koja će joj, nadamo se, poslužiti i kao poticaj za daljnje stvaralaštvo.

Zagreb – Split, 22. travnja 2020.

dr. sc. Mario Kolar